

Naslov članka/Article:

ALTERNATIVNA KULTURA IN GOSPODARSTVO V PROCESU OSAMOSVAJANJA – DEJAVNOSTI ZA SPODBUJANJE KRITIČNEGA MIŠLJENJA

ALTERNATIVE CULTURE AND ECONOMY DURING INDEPENDENCE
PROCESS – ACTIVITIES TO PROMOTE CRITICAL THINKING

Avtor/Author:

Srečko Zgaga

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Zgodovina v šoli št. 1/2018, letnik 26

ISSN 1318-1416

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2018

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/zgodovina-v-soli/>

Srečko Zgaga
Gimnazija Poljane

ALTERNATIVNA KULTURA IN GOSPODARSTVO V PROCESU OSAMOSVAJANJA – DEJAVNOSTI ZA SPODBUJANJE KRITIČNEGA MIŠLJENJA

Srečko Zgaga
The Poljane Grammar School

ALTERNATIVE CULTURE AND ECONOMY DURING INDEPENDENCE PROCESS – ACTIVITIES TO PROMOTE CRITICAL THINKING

POVZETEK

Prispevek obravnava širšo temo Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju v gimnaziji, pri čemer poskuša predstaviti obravnavo ključnih dogodkov osemdesetih let s pomočjo zgodovinskih virov. Pri tem težimo k razvijanju kritičnega mišljenja, zato so predstavljene nekatere naloge, v katere so vključeni elementi kritičnega mišljenja, npr. iskanje in vrednotenje virov, ločevanje dejstev od mnenj, deduktivno sklepanje, vrednotenje in odločanje. V zgodovinski razlagi dogajanja so predstavljeni glavni politični in družbeni procesi, ki so potekali v osemdesetih letih. Vsebina nalog pa so zgodovinski dogodki s področja kulture in gospodarstva, ki se včasih pri pouku zapostavljajo, pa so vendar pomembno vplivali na spremembo miselnosti, ki je konec osemdesetih let pripeljala do množične podpore slovenskemu osamosvajanju.

Ključne besede: alternativna kultura, generacijska nasprotja, gospodarska kriza, demokratizacija, osamosvojitveni procesi

ABSTRACT

The article is based on the upper secondary school theme, the Development of the Slovene nation in the 20th century, and tries to illustrate the teaching of key events in the 1980s by using historical sources. In parallel, we wish to provoke the development of critical thinking by including some assignments containing critical thinking elements, such as finding and evaluating sources, separating facts from opinions, deductive reasoning, evaluating and decision-making. The historical explanation of events contains the main political and social processes which took place in the 1980s. The content of assignments is based on culture and economy, which are otherwise sometimes left out of school lessons, but have, nevertheless, a significant impact on the changed perspective that resulted in the massive support for Slovene independence at the end of the 1980s.

Keywords: alternative culture, intergenerational opposition, economic crisis, democratization, independence processes

UVOD

Za razumevanje osamosvojitvenih procesov je dogajanje osemdesetih let 20. stoletja ključnega pomena. Nemogoče je razumeti željo Slovencev po samostojni državi, demokratizaciji in uvajanju zahodne meščanske družbe, ne da bi poznali dogajanje prejšnjih desetletij. V ta namen bi radi osvetlili nekatere procese poznih sedemdesetih in osemdesetih let, ki so na svojem področju napovedovali družbene spremembe in razkol s socialistično Jugoslavijo. Ti procesi so: razvoj alternativne kulture, pri čemer bomo izpostavili pojav punka in provokativnih kulturniških skupin okoli NSK-ja, pa tudi težnje slovenskega gospodarstva po čim bolj samostojnem in uspešnem delovanju, ki ga simbolizira propagandna akcija Slovenija, moja dežela. Pri analizi tedanjih razmer se po navadi osredotočimo predvsem na politične procese, zato je pomembno ozvesti, da je do družbenokritičnih pojavov prišlo tudi na področju kulture in gospodarstva.

NAČRTOVANJE

V zvezi z naštetim je bilo izbranih nekaj primarnih zgodovinskih virov, s pomočjo katerih bomo pri dijakih razvijali kritično mišljenje (npr. iskanje in vrednotenje virov, ločevanje dejstev od mnenj, induktivno sklepanje, deduktivno sklepanje, argumentiranje, vrednotenje in odločanje, opredeljevanje problemov in postavljanje vprašanj). S tematikami, ki se močno dotikajo današnjega časa, saj so mnogi tedanji akterji še vedno »na sceni«, se bodo dijaki lažje vživeli v turbulentno obdobje osemdesetih let.

- 1** Učni načrt. Gimnazija. Zgodovina (2008). Splošna gimnazija. Obvezni predmet (280 ur). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, str. 40.
2 Prav tam, str. 40.
3 Prav tam, str. 40.
4 Prav tam, str. 40.

Širša tema	Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju (obvezna tema) ali Spreminjajoči se načini življenja na Slovenskem po drugi svetovni vojni (izbirna tema) ¹
Tematski sklop	Kriza v Jugoslaviji v 80. letih
Razred	4. letnik
Število ur (učne enote-)	1 (lahko samo del ure za poglobljanje znanja ali domačo nalogo)
Vsebinski cilji iz učnega načrta	Dijaki: – razišejo okoliščine in dejavnike, ki so vodili do rojstva; samostojne države; – pojasnijo značilnosti potrošniške družbe in njen vpliv na vsakdanje življenje. ²
Procesni cilji (spretnosti veščine, zmožnosti)	Dijaki: – razvijejo in izkažejo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, – kritično presodijo njihovo uporabno vrednost, oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije; – analizirajo večperspektivne zgodovinske vire in ob njih razvijejo sposobnost samostojnega izbiranja in odločanja; – razvijejo in izkažejo sposobnost različnih oblik komunikacije; – sklepajo o pomenu umetniškega delovanja na politične procese in o pomenu politike na umetniško delovanje. ³
Odnosi cilji	Dijaki: – razvijejo pozitiven odnos do slovenske narodne identitete in državnosti; – razvijejo odgovornost do svojega prispevka k skupinskemu delu. ⁴
Pričakovani dosežki/rezultati	Dijaki: – utemeljijo dejavnike, ki so vodili do rojstva samostojne države.

Učne oblike	Frontalna, individualna (samostojno delo).
Učne metode	Razlaga, pogovor, delo z zgodovinskimi viri.
Medpredmetno povezovanje	Slovenščina, umetnostna zgodovina, knjižnično informacijsko znanje.

RAZLAGA ZGODOVINSKEGA DOGAJANJA⁵

Slovenija je v desetletjih po drugi svetovni vojni izpeljala hiter skok iz agrarne v industrijsko družbo. Množično preseljevanje s podeželja v mesta je povzročilo, da je v sedemdesetih letih število kmečkega prebivalstva padlo pod 10 odstotkov. Poceni zadolževanje v tujini je omogočalo višjo kupno moč prebivalstva in s tem rast blagostanja in optimizma. Slovenija je bila kot del neuvrščene Jugoslavije v posebnem položaju. Kljub temu da so Slovenci večinoma verjeli v Tita, samoupravljanje, neuvrščenost in nekatere socialistične pridobitve (brezplačno šolstvo, relativno dober zdravstveni standard, polna zaposlenost), pa so se navduševali tudi nad dosežki kapitalistične družbe in parlamentarnih demokracij (gospodinjki aparati, avtomobili, pestra ponudba na trgovskih policah; svoboda govora, politična pluralnost ...). Z njimi so se srečevali, saj se je Jugoslavija že v šestdesetih letih odprla svetu, kar pomeni, da je bil potni list dosegljiv večini in s tem tudi potovanje v tujino. Mnogi so odšli na delo v Avstrijo in Nemčijo. Ti »gastarbajterji« so se vračali in s seboj prinašali zahodne izdelke. Odprte meje so omogočale, da so se spremembe na kulturnem in socialnem področju (svoboda v oblačenju, spolnosti in glasbi), ki so jih prinašala šestdeseta leta, dokončno uveljavile in postale celo del ponudbe v domačih trgovinah.

Na področju gospodarstva je sicer prevladovala »dogovorna ekonomija«, ki je zavračala gospodarski liberalizem in spodbujala klasično industrijo z veliko nekvalificirane delovne sile, vendar pa je bil del slovenskega gospodarstva usmerjen v izvoz na Zahod. Nastala so znana slovenska podjetja, ki so uspešno delovala tudi na svetovnih trgih in jih je večina propadla šele po osamosvojitvi zaradi nesposobnosti prilagajanja novim razmeram ali zaradi privatizacije.

Četrtega maja 1980 je umrl Josip Broz – Tito. Videti je bilo, kot da se v državi ni nič spremenilo. Država je bila še vedno stabilna, z razmeroma dobrim standardom, navidezno rešenim nacionalnim vprašanjem in velikim mednarodnim ugledom. Na oblasti so se menjavali stari kadri, ki so prisegali na politiko »Tudi po Titu Tito« in se niso zavedali, da se tudi Jugoslavija že sooča z eksistenčnimi težavami.

V osemdesetih letih pa so se razmere spremenile. Višje obrestne mere na svetovnem finančnem trgu so pomenile drage kredite in tudi Jugoslavija je padla v dolžniško krizo. V državi je vladalo pomanjkanje proizvodov splošne potrošnje (pralnega praška, kave, kavbojk ...), zvišali so se življenjski stroški in razbohotila se je inflacija.

Pri mlajših generacijah je bila jugoslovanska zavest vse šibkejša in se je kazala le še v športu in jugo rocku. Ti so najprej začeli rušiti prej nedotakljive jugoslovanske mite, npr. štafeto mladosti. Na splošno so Slovenci želeli rast in razvoj gospodarstva, krepitev konkurenčnosti na zahodnih trgih, modernizacijo države, demokratizacijo, svobodo govora, izražanja in predvsem dvig življenjskega standarda, ki bi bil primerljiv z zahodnim. Nastajati so začela številna mirovna, ekološka, feministična in druga gibanja civilne družbe. V medi-

⁵ Povzeto po različnih virih.

jih po Jugoslaviji je bilo prisotno tendenciozno poročanje o Slovencih kot separatistih in egoistih, kar pa je še dodatno povečevalo razkol med narodi takratne države. Poskus okrepitve jugoslovanstva je bil leta 1983 program skupnih programskih jeder v šolstvu. S poučevanjem istih učnih vsebin v vseh jugoslovanskih republikah bi vzgajali bratstvo in enotnost in utrdili željo po krepitvi socialistične samoupravne Jugoslavije. Slovensko javno mnenje je na pobudo nekaterih intelektualcev jedra zavrnilo in kljub večletnemu prizadevanju po njihovi uveljavitvi jih v Sloveniji nikoli niso sprejeli.

Nasprotja med razvitimi in nerazvitimi deli Jugoslavije so se poglobljala zaradi različnih pogledov na fiskalno politiko (vplačevanje v fond vzajemnosti in solidarnosti, dajatve v zvezni proračun, pomoč nerazvitim ...), na državno ureditev (zveza samostojnih držav ali unificirana država) in na reševanje kosovskega vprašanja (slovenska podpora demokraciji, reševanju spora). To je tudi čas (1985) memoranduma SANU (Srbska akademija znanosti in umetnosti), ki je Srbe razglašal za osvoboditelje jugoslovanskih narodov, v zameno pa naj bi dobili državo, v kateri so razbiti in gospodarsko izkoriščani. Zahtevali so združitev in povezavo vseh Srbov v Jugoslaviji ne glede na republiške meje. Ta memorandum je kasneje, za časa Miloševića, postal srbski nacionalni program.

Leta 1987 je izšla 57. številka Nove revije s prispevki za slovenski nacionalni program, v katerih so slovenski intelektualci izpostavili suverenost slovenskega naroda zunaj Jugoslavije in uvedbo večstrankarske demokracije.

Nadaljnji konflikt z osrednjimi oblastmi, predvsem pa z vodstvom JLA, je predstavljala t. i. afera JBTZ (1988). V Sloveniji je takrat potekalo narodno poenotenje, pa tudi boj med opozicijo, ki se je zavzemala za demokratizacijo in oblikovanje nacionalnega programa, ter uradnim političnim vrhom. Ker je opozicija, ki še ni bila politično oblikovana, imela vse bolj množično podporo, vrh slovenske politike ni nasilno pristopil k njenemu zatrtju. Predvsem v mladinskem tisku (Mladina, Katedra, Tribuna) so izhajali kritični članki o JLA in centralni oblasti. Ko je SDV (Služba državne varnosti) pri tajni preiskavi našla zapupni dokument, s katerim je poveljnik ljubljanskega armadnega območja poostiril ukrepe bojne pripravljenosti, je JLA to izkoristila in vpletene (Janez Janša, Ivan Borštner, David Tasić, Franci Zavrl (JBTZ)) obtožila izdaje vojaške skrivnosti. Na procesu so obtoženi dobili zaporne kazni, ki jih je slovenska oblast omilila, kolikor je bilo zakonsko možno. Kot odgovor na aretacije je bil ustanovljen Odbor za varstvo človekovih pravic, ki je bil notranje heterogen, vendar je pomembno vplival na homogenizacijo Slovencev v osamosvojitvenem obdobju.

Odbor se zaradi notranje raznolikosti ni razvil v politično stranko, so pa kmalu začele nastajati prve zveze, ki so prerasle v politične stranke. Poleg prvih dveh, Slovenske kmečke zveze in Zveze slovenske kmečke mladine (1988), so naslednje leto nastale še Slovenska demokratična zveza, Socialdemokratska zveza Slovenije, Slovensko krščansko socialno gibanje, Meščanska zelena stranka, Jugoslovanska zveza, Gibanje zelenih idr. (1988). Imele so različne programe, večina pa jih je poudarjala narodno vprašanje in protikomunizem. V odgovor na številna nova gibanja so se tudi obstoječe vladne strukture transformirale v nove stranke. ZSMS-ju so najprej spremenili pomen (Za svobodo mislečega sveta), kasneje pa so se preimenovali v Liberalno demokratsko stranko. SZDL se je najprej preimenovala v Socialistično zvezo Slovenije, kasneje pa v Socialistično stranko Slovenije. ZKS pa je na volitvah 1990 leta nastopala kot ZKS – SDP (Stranka demokratične prenovе).

Nasprotja med novonastalimi strankami in nekdanjimi družbenopolitičnimi organizacijami glede prihodnosti Slovenije so se pokazale tudi pri sprejemanju Majniške deklaracije.

Podpisovanje majniške deklaracije v Celju.

(Fototeka: Novi tednik.)

cije in Temeljne listine Slovenije (1989). Majniška deklaracija je predvidevala suvereno državo, v kateri bo slovenski narod samostojno odločal o povezavah z drugimi narodi in v kateri bodo spoštovane človekove pravice in svoboščine, demokracija in politični pluralizem. Večinoma so jo podprle opozicijske stranke. Temeljna listina pa je bila manj radikalna, saj je rešitev iskala v jugoslovanski federaciji in je vključevala samoupravni socializem. To pa so podpisale nekdanje oblastne organizacije in tudi nekatere druge organizacije in društva.

Na prvih demokratičnih in večstrankarskih volitvah leta 1990 je največ glasov dobila lista kandidatov SDP, druga je bila LDS, vendar pa so večino glasov dobile opozicijske stranke, združene v koalicijo Demos (Slovenska demokratična zveza, Socialdemokratska zveza Slovenije, Slovenski krščanski demokrati, Slovenska kmečka zveza, Slovenska obrtniška stranka in Zeleni Slovenije). Ta si je za svoj temeljni cilj postavila osamosvojitve Slovenije. Višek njihovih prizadevanj je bil plebiscit, ki so ga izvedli decembra 1990 in je utrl pot slovenski neodvisnosti.

UČNO GRADIVO ZA OBRAVNAVO TEMATSKEGA SKLOPA O SLOVENCIH V OSEMDESETIH LETIH 20. STOLETJA

UČNI LIST 1: Alternativna kultura – Idrijska punk glasbena skupina Kuzle

(KM: Prepoznavanje in opredeljevanje problemov, postavljanje vprašanj)

Navodilo:

1. Oglej si spodnjo sliko. Opiši dogajanje na sliki. Kakšna vprašanja se ti ob njej porajajo? Postavi čim več vprašanj.
2. V katerem obdobju je bila slika posneta? Kaj meniš, kako je bilo z organizacijo tega dogodka? Ali skupina s svojim imenom tudi kaj sporoča?
3. Ali se strinjaš s trditvijo, da so mladi na sliki uporniki? Odgovor utemelji.
4. Razmisli, kako so bili akterji na sliki sprejeti s strani javnosti. Odgovor utemelji.
5. Razmisli, kako bi poimenoval umetniško smer, ki je predstavljena na sliki (subkultura, alternativna kultura). Odgovor utemelji.

Aktualizacija: Kako bi na dogajanje na sliki gledali v današnjem času?

(Arhiv: Punk skupina Kuzle.)

UČNI LIST 2: Alternativna kultura – Vpliv punka na družbene spremembe

(KM: Oblikovanje, analiza in vrednotenje argumentov)

Navodilo: Preberi vira 1 in 2 o punku na Slovenskem ter pripravi argument za in proti navedeni trditvi: *Punk je pomembno vplival na mobilizacijo množic proti obstoječemu režimu.*

Argument mora obsegati utemeljitev trditve za ali proti in dokaze v podporo utemeljitvi.

Vir 1

France Popit, vodja slovenske zveze komunistov, je 14. januarja 1981 o punku povedal:

»Gledam mladino, ki se flosa po Ljubljani, posebno iz boljših družin, ki je vsega sita, saj tisti, ki se mora prebijati skozi šolo, ne dela tega. Vse to pa skrahira v šoli in potem mu je izhod v kulturi; nato pa imamo pesnike in pisatelje ipd. Če pa vse skupaj zberemo, pa dobimo sila majhno bero. Potem vzemimo pank muziko; vse je nesvobodno. Če mu rečeš, da mora priti s kravato, je nesvobodno. Če mu rečeš, da ne sme onesnaževati krajev, to je tudi nesvobodno. In pravi, da je to protest proti družbi. Kakšen protest je to? Pri nas je to ratalo svojina vseh tistih, ki so lenuhi, ne samo pri fizičnem, ampak tudi pri umskem delu. Tisti, ki se mu ne ljubi študirati in ne delati, naenkrat postane pristaš borca za svobodo in je v pank grupi.«

(Žerdin v: Lovšin, Peter et al. (2002). Punk je bil prej: 25 let punka pod Slovenci. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 33.)

Vir 2

»Osemdeseta leta, ki so se začela oktobra 1977 (18. oktobra 1977 so Pankrti prvič javno nastopili v telovadnici gimnazije Moste, op. avtorja), se z Zadnjim pogom še niso končala. 21. junija se je na Kongresnem trgu zbrala nepregledna množica. Protestirali so, ker je jugoslovanska armada ob pomoči slovenske službe državne varnosti zaprla tri civiliste in nižjega oficirja. Obtoževali so jih izdaje vojaške skrivnosti, civilistom in častniku, znanim po kratiki JBTZ, se je obetal proces pred vojaškim sodiščem.

»Tole je en n'š koncert, ki ni političen,« je Pero Lovšin 21. junija 1988 pozdravil občinstvo. »Mi bi hot'l samo popolno fuzbalsko ekipo. David in Janez sta bla naša stalna člana. Brez njih izgublamo. Člani benda od decembra 1987 niso trenirali, bili so rahlo razglašeni, kljub temu pa se je pod odrom zibalo 30 tisoč ljudi. Stokrat več kot pred enajstimi leti v telovadnici moščanske gimnazije.«

(Žerdin v: Lovšin, Peter et al. (2002). Punk je bil prej: 25 let punka pod Slovenci. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 52–53.)

Vir 3

»Jaz se na nihilizem in anarhizem požvižgam, razen na hedonizem. Pank se neha, ko začneš zganjati zavestni anarhizem, kar pa je že politično delovanje /.../.«

Peter Lovšin

»Rock kultura je subkultura mladih, mulc iz Ljubljane je bližji mulcu iz Londona kot pa svojim staršem – ravno zaradi rocka /.../.«

Gregor Tomc

(Vir: <https://www.24ur.com/ekskluziv/glasba/pankrti-40-let-intervju-pero-lovsin.html> (dostop: 15. 5. 2018).)

Vir 4

»Slovenski intelektualci smo vznik Pankrtov konec leta 1977 opazovali z distance. Zlasti tisti, ki se imajo danes za razumnike, svojega oddaljenega pogleda niso nikoli zares približali. Vendar smo nekateri oporečniki (s tem slovenskim izrazom označujem naše samoomejevalno disidentstvo) že takrat vedeli, z današnjo vzvratno vednostjo pa to lahko dodatno potrdim, da so Pankrti že s prvimi sunki odškrtnili vrata v prostor nove prostosti. In v območja na Slovenskem doslej neznane sproščenosti. Ne samo na politični ali politološki, ampak tudi na psihološki ali psihični ravni. Namreč s svojo radoživostjo, nezavrto energijo in novo vrsto upornišva.«

(Hribar v: Lovšin, Peter et al. (2002). Punk je bil prej: 25 let punka pod Slovenci. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 6.)

S pomočjo virov 1, 2, 3, 4 reši nalogo. Spodaj so navedene trditve.

a) Izberi dve, s katerima se strinjaš. Zapiši razloge, zakaj se z njima strinjaš.

1. Punk je bil družbenokritično gibanje mladih.
2. Punk na Slovenskem se je razvil zaradi nasprotovanja obstoječemu režimu.
3. Za punk so se navduševali mladi iz bolj situiranih družin, ki so bili naveličani konformistične kulture.
4. Punk je konec osemdesetih let postal del »main streama«.
5. Brez punka pri nas ne bi bilo družbenih sprememb.
6. Današnja popularna glasba je podobno družbeno kritična, kot je bil punk.

b) Svoje zapise primerjaj s sošolčevimi. V čem se strinjata in v čem se razlikujeta?

UČNI LIST 3: Alternativna kultura – Sporočilnost punkovskih besedil

(KM: Vrednotenje in odločanje)

Preberi pesem Pankrtov in reši nalogo.

Vir: Gnile duše: Izredno stanje.

*»Stari moralizirajo
Zanima jih politika
Obujanje spominov
Sindikalni izleti moda
Družbena aktivnost
Čestitke lepo vedenje
V nedeljo sprehod*

*Zadovoljni so v
Bratstvu in enotnosti
Čakajo da se bo
Kaj slučajno zgodilo
Mladi se prepirajo
Na dolgih sestankih
Iščejo senzacije
Preteklost jim je sveta
Vse je v skladu s predpisi
Imajo svoj življenjski cilj
Kaj prikriti in kaj reči
Krizanteme so za grob*

*Vsi so sužnji družbe
Svojih idealov
Sami se ne najdejo
V vsem tem
V ljubezni so raztopljeni
Zijajo v polno luno
Dosti govorjenja
Pogrebni govor je odveč«*

(Lovšin, Peter et al. (2002). Punk je bil prej: 25 let punka pod Slovenci. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 106, 202.)

1. Iz vira izpiši vsaj tri dejstva, ki pričajo o vsakodnevnem življenju v osemdesetih letih.
2. Kaj je mišljeno v verzu »*Preteklost jim je sveta* ...«. Utemelji svoj odgovor.
3. Kateri deli (verzi) pesmi pričajo o razkolu med mladimi in starejšimi generacijami? Izpiši jih. Utemelji svojo odločitev.
4. Ali je pesem upravičeno družbeno kritična ali je le uporništvo brez razloga? Svojo opredelitev utemelji.

UČNI LIST 4: Alternativna kultura – Plakatna afera

(KM: Deduktivno sklepanje)

NSK (Neue Slowenische Kunst – Nova slovenska umetnost) je kontroverzna umetniška skupina, ki je bila ustanovljena leta 1984. Njene ustanovne članice so glasbena skupina Laibach, Irwin, ki je delovala na področju vizualne umetnosti, in Gledališče sester Scipion Nasice. Pri svojem delovanju so se spogledovali z zgodovino, saj so tam našli snov za ustvarjanje. Iz zgodovine so črpali ideje, simbole in podobe, ki so jih postavljali v druge kontekste in jim tako spremenili izvorni pomen. V njihovem krogu je deloval tudi oblikovalski studio Novi kolektivizem, ki je leta 1987 ob praznovanju dneva mladosti predelal nacistični plakat in s tem razburil jugoslovansko javnost.

Navodilo: Pojasni, zakaj so nekateri sklepi napačni. Na kaj moraš biti pozoren, ko o dogodkih sklepaš na temelju zapisanih besedil?

(Arhiv: Novi kolektivizem, 1999.)

Sklep 1

Plakat Richarda Kleina iz leta 1936 slavi tretji rajh in ima veliko nacistične simbolike. Avtorji plakata za dan mladosti, ki so na temelju tega plakata izdelali plagiat, so torej hoteli slaviti nacizem.

V izjavi Novega kolektivizma so avtorji plakata leta 1987 zapisali, da plakat enkrat za vselej briše negativne simbole mračne preteklosti. *»Mladenič, edini preostali element spornega plakata, je zato osvobojen vseh tistih mračnih sil fašizma, stalinizma, dogmatizma, ki so tlačile naše pretekle rodove.«*

(Vir: <http://www.mladina.si/97147/plakatna-afeta/> (dostop: 15. 5. 2018).)

Sklep 2

Na plakatu so vsi nacistični simboli zamenjani s simboli miru in jugoslovanskim grbom. Plakat torej predstavlja zmago demokracije nad totalitarizmom.

UČNI LIST 5: Alternativna umetnost – Odziv na plakatno afero

(KM: Razlikovanje dejstev od mnenj)

Navodilo: Pozorno preberi spodnji vir in odgovori na vprašanja.

Vir

Takratni predsednik CK ZKS Milan Kučan, ki je ZSMS naročil, naj zamenja sporni plakat, dvajset let kasneje pravi da je »plakatna afeta eden od mejnikov v procesu rušenja jugoslovanskih ritualov, zavračanja vsiljevalne ikonografije, opozarjanja na izpraznjenost ideologije in na nesmisle politične prakse. Mlada, intelektualno in politično angažirana generacija v ZSMS, ki se je ideološko neobremenjeno odzivala na realnosti doma in v svetu, je to počela sistematično in s tem vztrajno utrjevala prostor slovenski civilni družbi in alternativnim političnim razmislekom. ZSMS je v slovenski javnosti uživala dovolj zaupanja, da je izbira plakata Novega kolektivizma še dodatno senzibilizirala javnost za umetniški izraz Neue Slowenishce Kunst, ki je bil nedvomno novum v svetovnem merilu. Izbira nacističnega plakata, čeprav prirejenega, pa je kljub temu razburila velik del javnosti in pri mnogih vzbudila občutke negotovosti, nelagodja ali zavrnitve. Verjetno bi jih še danes. Jugoslovanskim politikom pa je plakat žal ponudil argument za utrjevanje podobe o Slovencih, ki naj bi bili vrednostno popolnoma dezorientirani in mnogi, tudi naši morebitni zavezniki za spremembe, so ta argument sprejeli, tudi pod vplivom politične propagande.«

(Povzeto po različnih virih.)

1. Navedi tri dejstva o takratnih razmerah, ki jih razbereš iz vira.
2. Kakšno vlogo je nekdanji predsednik Kučan pripisal mladinskim organizacijam?
3. S katerimi argumenti utemeljuje dejstvo, da so plakat prepovedali?
4. Kaj kaže na to, da se je *»mlada, intelektualno in politično angažirana generacija /.../ ideološko neobremenjeno odzivala na realnosti doma in v svetu«*?

UČNI LIST 6: Potrošništvo in oglaševanje – Slovenija, moja dežela

(KM: Oblikovanje ciljev in načrtovanje poti do ciljev)

Navodilo: Preberite spodnji vir, ogledajte si oglasne spote na spletu in si ustvarite mnenje o oglaševalski akciji. Odgovorite na ključno vprašanje, ali je oglaševalska akcija Slovenija, moja dežela odraz želje po samostojnosti.

VIR 1

»Sodobno oglaševanje se je v Sloveniji začelo že v šestdesetih letih, vendar pa je pravi razcvet doživelo prav v osemdesetih letih. Vodilno vlogo na tem področju je imel Studio Marketing, ki je deloval v okviru časopisnega in grafičnega podjetja Delo. Izdelali so vrsto zelo odmevnih oglaševalskih akcij za številna slovenska podjetja (Ljubljanska banka, Radenska, Paloma, Fructal, Rad(a) imam mleko /.../). Ustanovljene so bile tudi nekatere revije, ki so dodobra zaznamovale slovenski medijski prostor npr. Stop, Jana /.../

Studio Marketing je ob podpori GZS zasnoval projekt Slovenski turizem 1984. Osnovni cilj projekta je bil »v očeh tuje javnosti ustvariti podobo o Sloveniji kot enoviti turistični deželi« hkrati pa ozavešiti domačo javnost, da je turizem pomembna gospodarska panoga, ki jo z ohranjanjem in urejanjem okolja, predvsem pa z gostoljubnostjo in profesionalnostjo, soustvarjajo Slovenci sami. Tako je bila zasnovana oglaševalska akcija Slovenija, moja dežela, ki je bila podprta z oglasi, plakati, radijskimi in televizijskim reklamami ter vrsto promocijskih materialov (majice, priponke /.../). Akcija je bila v Sloveniji in Jugoslaviji zelo različno sprejeta. Mnogi so jo hvalili kot vrhunski oglaševalski izdelek, deležna pa je bila tudi vala kritik. Večina kritik se je nanašalo na njeno domnevno nacionalistično vsebino.«

(Repe, Božo, Kerec, Darja (2017). Slovenija, moja dežela. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 119.)

Vir 2

Rad imam mleko na povezavi <https://www.youtube.com/watch?v=kYhaHhpLKag>, dostop: 15. 5. 2018.

Vir 3

Slovenija, moja dežela iz leta 1985 na povezavi <https://www.youtube.com/watch?v=v0HNCJ29wJY>, dostop: 15. 5. 2018.

Vir 4: Priponka z lipovim listom kot simbolom Slovenije in napisom Slovenija, moja dežela.

(Zbirka: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.)

V prevodu je dežela lahko država, pokrajina, kraj, to pa je spodbudilo razlage, da si akcija prizadeva za slovensko državnost (samostojnost).

Razdelite se v skupine, si razdelite delo in načrtujte svojo raziskavo tako, da boste lahko odgovorili na ključno vprašanje.

Pri delu upoštevajte naslednje korake:

1. Ključno vprašanje: *Ali je oglaševalska akcija Slovenija, moja dežela odraz želje po samostojnosti?*
2. Postavite si osebne/skupinske cilje.
3. Poiščite vire in literaturo (npr. že zbrana pričevanja, ustni viri) o obravnavani tematiki.
4. Analizirajte vire in oblikujte zaključne ugotovitve.
5. Ugotovitve argumentirajte z ustreznimi dokazi iz literature.
6. Izdelajte plakat.
7. Izdelajte kriterije (merila), po katerih bi lahko plakat vrednotili (ocenili).
8. Refleksija po končanem delu (zadovoljstvo z izdelkom, pomanjkljivosti, prispevek posameznika, potek dela ...).

SKLEP

Zasnovane naloge še niso bile v celoti izpeljane. Posamezne aktivnosti (npr. ločevanje dejstev od mnenj, deduktivno sklepanje) pa so bile izvedene. Izkazalo se je, da imajo dijaki sprva veliko težav z interpretiranjem besedil in drugih virov, a so se zaradi aktualnosti in privlačnosti (posamezniki so pripadniki oziroma simpatizerji obravnavanih glasbenih trendov) pripravljeni potruditi in so zato rezultati zelo dobri.

Drugi pomembni prednosti tovrstnega dela sta aktivnost dijakov in avtentičnost obravnavanih nalog. Dijaki sami načrtujejo svoje aktivnosti, uporabljajo sodobne IKT-priporočke in krepijo kompetence sodelovalnega dela.

Primerno je, da na šolah pomembne državne praznike (dan državnosti, dan samostojnosti in enotnosti) tudi primerno obeležimo. Razstava izdelkov (npr. plakata) je zelo primerna oblika za počastitev spomina na osamosvajanje Slovenije.

IZBOR VIROV IN LITERATURE

Gabrič, Aleš, Režek, Mateja (2011). Zgodovina 4. Učbenik za četrti letnik gimnazije. Ljubljana: DZS. Lovšin, Peter et al. (2002). Punk je bil prej: 25 let punka pod Slovenci. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Repe, Božo, Kerec, Darja, (2017). Slovenija, moja dežela. Družbena revolucija v osemdesetih letih. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Učni načrt. Gimnazija. Zgodovina (2008). Splošna gimnazija. Obvezni predmet (280 ur). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, Ministrstvo za šolstvo in šport.

INTERNETNI VIRI

Pankrti. Dostopno na: <https://www.24ur.com/ekskluziv/glasba/pankrti-40-let-intervju-pero-lovsin.html>, dostop: 15. 5. 2018.

Oglasi studia Marketing. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=kYhaHhpLKag>, 15. 5. 2018 in na <https://www.youtube.com/watch?v=vOHNCJ29wJY>, dostop: 15. 5. 2018.